

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію Бродовської Ілони Валентинівни «Розвиток стратегії національної екологічної політики в Україні», поданої до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність обраної теми досліджень. Відмінною ознакою і фундаментальним принципом сталого розвитку є екосистемний підхід до вирішення проблем будь-якого масштабу і рівня: глобального, регіонального, національного та місцевого. Екосистемний підхід ґрунтується на одній із фундаментальних цінностей ХХІ ст. – поважному, обережному й ощадливому, а не споживацькому, ставленні до природи. На підставі такого підходу і цінностей мають бути змінені нестійкі моделі виробництва, споживання і життєдіяльності в інтересах сучасного та майбутніх поколінь.

Поступове прямування економічних перетворень спричиняє необхідність підвищення ефективності державного регулювання природокористування на засадах сталого розвитку та забезпечення екологічної безпеки. Сучасний етап розвитку важелів екологічного регулювання має віддзеркалювати прагнення суспільства до реалізації концепції сталого розвитку, бути орієнтованим на координацію природоохоронних зусиль на міжгалузевих та міжсекторних засадах. Необхідно також створити умови для інтегрованого підходу до досягнення високого рівня як соціально-економічного, так і екологічного добробуту суспільства.

В основі нової екологічної стратегії соціально-економічного розвитку України серед інших наріжних принципів має бути принцип раціонального та збалансованого, за критерієм кінцевого еколого-економічного ефекту, поєднання державних і ринкових, адміністративних та економічних механізмів і важелів регулювання екологічних відносин, природокористування та

природоохоронної діяльності на національному, регіональному і місцевому рівнях управління. З огляду на це стає актуальною необхідність вдосконалення механізмів розвитку стратегії національної екологічної політики в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Автором досліджено проблеми державного регулювання в системі природокористування. В роботі запропоновано методологію дослідження інститутів державного регулювання природокористування, яка покращує якість прийняття управлінських рішень щодо реалізації державної політики, прогнозів, планів, програм на основі стратегічної екологічної оцінки і таким чином запобігає або мінімізує «недосконалість ринку».

У дисертації обґрунтовано, що через відсутність в Україні ефективної системи управління у сфері охорони навколишнього середовища збільшується рівень його забруднення. Автор доводить, що підвищення якості життя та здоров'я її населення, а також забезпечення національної безпеки можливі лише за умови збереження природних систем, підтримки та поліпшення якості навколишнього природного середовища. Особливу увагу заслуговує пропозиція автора щодо розробки Стратегії національної екологічної політики України, запровадження якої дасть змогу упровадити дієву систему інформування населення з питань охорони навколишнього природного середовища та підвищити рівень екологічної свідомості громадян України; стабілізувати та поліпшити стан навколишнього природного середовища до рівня, безпечного для життєдіяльності населення, з урахуванням європейських стандартів якості довкілля; усунути прямий зв'язок між економічним зростанням та погіршенням стану навколишнього природного середовища; припинити втрати біотичного та ландшафтного різноманіття та сформувати цілісну й репрезентативну екомережу; упровадити систему екологічно збалансованого використання природних ресурсів; мінімізувати забруднення ґрунтів небезпечними пестицидами, агрохімікатами, важкими металами та відходами; забезпечити перехід до системи інтегрованого екологічного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та екологізацію секторальних політик.

У роботі визначено основні принципи національної екологічної політики, до яких зараховано такі: збалансованість екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільного розвитку держави; інтеграція екологічних цілей у секторальну політику на тому самому рівні, що й економічні та соціальні цілі; забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи; усвідомлення суспільством необхідності збереження навколишнього природного середовища для майбутніх поколінь; участь громадськості у формуванні та реалізації екологічної політики; невідворотність відповідальності за будь-які порушення законодавства про охорону навколишнього середовища; пріоритетність вимог “забруднювач довкілля та користувач природних ресурсів платять повну ціну”; розподіл благ для населення від використання природних ресурсів і забезпечення доступу до них на справедливій основі; достовірність екологічної інформації.

Крім того, для аналізу інститутів державного регулювання природокористування автор пропонує використовувати структурно-логічну матрицю, що дає змогу виконувати як кількісні, так і якісні вимірювання інститутів державного регулювання природокористування для кожного природного ресурсу.

Також автор доводить, особливе місце серед заходів щодо управління екологічною безпекою на державному рівні необхідно відводити формуванню системи екологічного моніторингу навколишнього середовища, який передбачає регулярні спостереження за природними середовищами, природними ресурсами, рослинним і тваринним світом, що дають змогу визначити їх стан і процеси, які відбуваються в них, під впливом антропогенної діяльності.

Позитивним є те, що автор звернув увагу на екологічне страхування, що є новим для нашої держави видом страхової діяльності, розвиток якого через об'єктивні умови пов'язаний з рядом проблем: недостатнім розвитком законодавчої бази екологічного страхування; відсутністю конкретних і сталих

понять, які визначають екологічне страхування як складову економіко-правового механізму; недосконалістю, а в ряді випадків і відсутністю нормативно-методичної бази для кількісного оцінювання екологічного ризику і пов'язаної з ним шкоди; відсутністю достатнього досвіду проведення екологічного страхування як в Україні, так і за кордоном.

Метою роботи є розробка теоретичних, практичних положень щодо розвитку стратегії національної екологічної політики в Україні, дослідження інститутів державного регулювання природокористування і механізмів вироблення рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного управління на основі принципів стійкого розвитку. Автором визначенні завдання вирішення яких необхідне для досягнення цієї мети, а саме: розвинути теоретичні і методологічні основи державного управління природокористуванням на основі дослідження й узагальнення сучасних проблем останнього, закономірностей їх прояву, впливу на інші соціально-економічні сфери; розробити концептуальні підходи до формування та функціонування інститутів державного регулювання природокористування, запропонувати методологію оцінювання взаємозв'язку між формуванням екологічної ситуації і функціонуванням інститутів державного регулювання; узагальнити зарубіжний досвід державного регулювання природокористування в системі національних моделей соціально-економічного розвитку; обґрунтувати принципи відбору показників, критеріїв еколого-економічної ефективності інститутів державного регулювання природокористування; запропонувати рекомендації щодо вдосконалення процесів природокористування на основі системного розвитку інститутів державного регулювання, що забезпечують інтеграцію пріоритетів еколого-економічного розвитку.

Отже, поставлена автором мета виправдала себе в дисертаційному дослідженні. Основні пропозиції, положення, висновки дисертанта достатньо обґрунтовані і мають елементи новизни.

За темою дисертації опубліковано 8 наукових праць, з них 5 – у наукових фахових виданнях. Вони відображають зміст теоретичного, аналітичного та практичного дослідження, викладеного в представленій роботі.

Достовірність результатів і новизна досліджень, повнота їх викладу в опублікованих працях. Вважаємо, що одержані результати дослідження є достовірними так, як вони підкріплюються такими методами проведення досліджень управлінської, економічної та споріднених з ними наук як узагальнення, системного аналізу, аналітичний і структурно-логічний, порівняння.

Матеріалами для дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні матеріали, звітна документація управлінь та відділів обласних державних адміністрацій, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних вчених. Достовірність практичних розробок автора підтверджені відповідними довідками впровадження.

Виходячи з цього можна зазначити, що висновки та пропозиції автора дисертації є достатньо обґрунтованими та достовірними.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в такому:

удосконалено:

– концептуальні підходи щодо використання структурно-логічної матриці при аналізі інститутів державного регулювання в системі природокористування, що дає змогу виконувати як кількісні, так і якісні вимірювання інститутів державного регулювання в системі природокористування для кожного природного ресурсу в межах стратегії національної екологічної політики;

– інструментарій державного регулювання в різних аспектах розвитку системи природокористування шляхом виділення принципів формування та функціонування інститутів державного регулювання природокористування: системність, внутрішня і зовнішня стійкість, безперервність, відповідність, реакція на зовнішнє середовище, що на відміну від існуючих підходів

передбачає перехід від практики реалізації природоохоронних заходів до системної екологічної політики;

– методичні підходи до формування інститутів державного регулювання природокористування в контексті формування національної екологічної політики, що включають природно-ресурсне законодавство, стандартизацію, сертифікацію, нормування, ліцензування, інститут громадянського суспільства, фінансів, інститут прогнозування, планування, програмування, інститут інформації, традицій, науки і освіти, що на відміну від існуючих підходів дає змогу розглядати багато процесів природокористування: на основі врахування причинно-наслідкових зв'язків; виявлення потенційних диспропорцій і дисфункцій того чи іншого інституту державного регулювання природокористування;

набуло подальшого розвитку:

– визначення поняття «екологічний моніторинг» як інструменту підвищення ефективності природокористування в рамках стратегії національної екологічної політики, що розглядається в комплексному узгодженні відстежування стану використання природо-ресурсного потенціалу і навколишнього середовища за видами об'єктів користування, на екосистемній основі;

– обґрунтування теоретичних положень, що розкривають зміст інститутів державного регулювання природокористування, їх взаємодії, інтеграції пріоритетів природокористування з пріоритетами соціально-економічного розвитку, на підставі чого запропонована схема дослідження інститутів державного регулювання природокористування;

- складові механізму стратегічної екологічної оцінки, що передбачає забезпечення охорони навколишнього природного середовища під час планування економічного розвитку та прийняття стратегічних рішень, що на відміну від існуючих підходів передбачає сприяння сталому розвитку, забезпечення охорони довкілля, безпечності життєдіяльності людей та їх

здоров'я, та інтегрування екологічних вимог при підготовці та затвердженні документів державного планування.

Теоретична та практична цінність дослідження для науки та практики. Наукові висновки й рекомендації щодо обґрунтування механізмів і розробки практичних рекомендацій з розвитку стратегії національної екологічної політики в Україні на основі принципів стійкого розвитку можуть бути використані: у практичній діяльності органів державної влади; при складанні навчальних планів, програм, спецкурсів, підготовці підручників з державного управління; у процесі підготовки магістрів державного управління, підвищення кваліфікації державних службовців у Класичному приватному університеті. Дисертаційне дослідження є вагомим внеском у науку державного управління, який полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення державної екологічної політики в системі природокористування України.

Оцінка оформлення дисертації та змісту автореферату. Дисертація й автореферат оформлені відповідно до вимог які висуваються до кандидатських дисертацій. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел.

Зауваження до дисертаційної роботи:

1. Запропоновані автором положення, щодо впровадження екологічного страхування та оподаткування неможливо розглядати без проведення екологічного аудиту.

Робота значно виграла, якщо б автор зупинився на дослідженні складових екологічного аудиту як необхідної передмови впровадження екологічного страхування та оцінки ринків (розділ 3 дисертації).

2. В межах визначення теми залишилася поза увагою автора таке важливе питання, як дотримання вимог Кіотського протоколу, який Україна підписала

15.03.1999 р. і 04.02.2004р. він був ратифікований Верховною Радою України, і ставши тим самим частиною національного законодавства. Необхідно відповісти на запитання, яким чином Україна може реалізувати економічний потенціал Кіотського протоколу?

3. За офіційними даними, частка відносно чистих територій в Україні становить лише 7 % загальної площі, умовно чистими визначено близько 8 % земель, а мегазабрудненими – 15 %. Решта (70%) – це територія з небезпечними для людини умовами життєдіяльності, при цьому 1,7 % загальної площі країни віднесено до категорії «екологічного лиха» (стр. 107). Необхідно було в роботі пояснити як позначається на іміджі України неузгодженість між реформами та екологічною політикою держави.

4. Основними забруднювачами є хімічна, нафтохімічна, металургійна, целюлозно-паперова галузі, енергетичний комплекс. Разом з тим найбільших збитків зазнають охорона здоров'я, комунальне, сільське, лісова та рибне господарство, оскільки зростають видатки на лікування хворих, ремонт будівель, висаджування дерев замість загиблих, знижується врожайність та якість продуктів рослинництва, продуктивність тваринництва.

Галузі-забруднювачі зазнають збитків, принаймні через зростання захворюваності своїх працівників, однак вони значно менші, ніж видатки, котрі необхідні для здійснення повноцінної природоохоронної діяльності, з одного боку, та збитки, що завдають підприємствам-реципієнтам – з другого.

В зв'язку з цим поряд з покращенням екологічного виховання та освіти, потрібно було дослідити створення державою таких умов діяльності підприємств, щоб вони були змушені займатися природоохоронною діяльністю або були матеріально зацікавлені у реалізації заходів у цій галузі.

Загальний висновок

Дисертаційна Бродовської Ілони Валентинівни на тему «Розвиток стратегії національної екологічної політики в Україні» є завершеним науковим дослідженням, виконаним на досить актуальну тему. У дисертації подано

теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання поглиблення теоретичних засад і розробки практичних рекомендацій щодо розвитку стратегії національної екологічної політики в Україні. Рівень проведених досліджень та їх практична спрямованість свідчать про його зрілість як науковця.

Актуальність і новизна, важливість одержаних здобувачем результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практична цінність сформульованих положень і висновків у сукупності дають підстави для висновку про те, що дисертаційна робота відповідає пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р. (зі змінами та доповненнями), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

Інститут законодавства Верховної Ради України,
головний науковий співробітник
сектору економічних проблем законотворення
відділу комплексних проблем державотворення,
доктор економічних наук, професор

Ільяшенко В.А.

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]